

Emlékezés Kurucz András nemesítőre

Immáron 40 éve annak, hogy Kurucz András szőlőnemesítő 51. életében elköltözött az élők sorából. Négy fajtája mellett nevéhez fűződik a Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet lakiteleki állomásának fölépítése is.

Háromgyermekes család tagjaként Ászáron töltötte gyermekkorát. Református lelkész apja nyomán Pápán, a Református Gimnáziumban érettségizett. Tanulmányait Budapesten a Magyar Agrártudományi Egyetem Kertészeti és Szőlőgazdaság-tudományi Karán folytatta, tanulmányait azonban a háború félbeszakította. Két évet Németországban hadifogságának töltött falujának többi fiataljával együtt. Főiskolai tanulmányait 1946-tól folytatta, és 1948 őszén fejezte be. A háborús évekre jellemző szegénység miatt az egyetemi évek alatt a budai hegyekben kertészeti munkákat vállalt, nyáron gazdaságokban gyakornokként dolgozott, hogy keresetéből fedezze tanulmányi költségeit.

Homoki kertkultúra

1949. július 1-jén került Kecskemétre (Miklóstelepre) a Homoki Szőlőnemesítő Kísérleti telepre (a mai Szőlészeti és Borászati Kutató intézetbe), ahol néhány éves megszakítással haláláig, 1976-ig nemesítőként és kutatásvezetőként dolgozott. Ez a telep akkor a Mezőgazdasági Tudományos Központ, majd egy év múlva az Ampelológiai Intézet irányítása alá került. Később a Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet Lakiteleki Állomásának vezetőjeként 1958 és 1966 között felépítette a telepet. Összesen 121 hektár szőlőültetvényt telepített a legkorszerűbb csemege- és borszőlőfajtákból, amivel sikerült a nagyüzemi szőlőtermesztés alapjait. Ehhez tökéletesen berendezett lakó, iroda, laboratóriumi és szociális helyiségekkel ellátott gazdasági épületeket is felépíttetett. Az első szőlőtábla kijelölésétől, az épület alapkőletételétől kezdve honfoglaló és úttörő munkákat végzett. Kurucz András szenvedélyesen szerette a természetet, a szépet, a kertészetet. Lakiteleken az új épületek környezetét parkosította saját tervei alapján, az első díszfákat sok gondnal, utánjárással vásárolta és ő maga ültette el. A kutatóintézet legszebb telepe lett Lakitelek, kint a pusztában, a kukoricaföldeken, ahol az alapítás előtt egyetlen szőlőtőke sem volt. Lakitelekről 1966-ban előkerült, de mielőtt Miklóstelepre visszament volna, néhány hónapot Katonatelepen dolgozott.

Egész életében a kutató emberhez méltón élt és munkálkodott. Példája a szorgalmas, lelkiismeretes, pontos, mindig ismereteit bővítő és tanulni vágyó kutatónak, 1966-ban Debrecenben öntözési szakmérnöki diplomát szerzett.

Miután visszakerült Kecskemét – Miklóstelepre vezető kutatónak, ott is parkosításba fogott. A telepet 1883-ban alapító Miklósvári Miklós Gyula szobrát átkaroló parkot csodálatos ezüsfenyőekkel ültetette be, a futóhomokon gyönyörködtető kertkultúrát honosított meg. Azóta ez a park sajnálatos módon az enyészeté lett.

Nagyüzemekben próbálták ki

Szakmai pályafutása során a tudomány és a gyakorlat szoros kapcsolatát építette. Eredményekben gazdag munkásságot mondhat magáénak. Érdemeit mindazok ismerik, akik foglalkoztak munkásságával, ránk hagyott örökségével.

Bíró Károly, Király Ferenc mellett egyik úttörője volt a Magyarországon széles körben termesztett, tömegbort adó szőlőfajták minőségi javításának, a rothadással és a fagyokkal szembeni ellenállásuk fokozásának. Közvetlen szakmai irányítója Kosiszky Viktor szőlészeti osztályvezető volt.

Kecskemét-Miklóstelepen 1950-ban kezdte a szőlő nemesítést, amit e munka indításakor az 1952-ben fogságából hazakerült Kwaysser István (1915-1982) nemesítő társával együtt végzett. Az akkor fejművelésről magas művelésre áttérő magyarországi nagyüzemi szőlőtermesztéshez télálló fajtákra volt szükség. Miklóstelepen akkor még létezett az a 660 fajtából álló szőlőfajta-gyűjtemény, amelyet Miklósvári Miklós Gyula szervezett a filoxeravész idején. Ez a gyűjtemény volt a nemesítői munka génforrása.

Kwaysser Istvánnal együtt megtervezte a keresztezési kombinációkat, majd munkatársaival együtt több ezer hibridet állított elő, azokat velük együtt értékelte és a legjavát elszaporította mikro- és középparcellákba.

Nemesítési célkitűzése volt a hagyományos szőlőfajták értékeinek megtartása, a hátrányos tulajdonságok kiküszöbölése és a szülőpárok tulajdonságainak kombinálása, meghaladva azok teljesítményét. Azt tervezte, hogy minőség és mennyiség szempontjából is különbek legyenek, többet teremjenek, ne rothadjanak az új szőlőfajtái. Kizárólag borszőlőfajták nemesítésével foglalkozott.

A hibridek intenzív felszaporításához perlitben gyökerezethető, sajátgyökerű dugványok készítésének módszerét dolgozta ki. Ezzel az eljárással 2-3 hónap alatt szabadföldbe kiüthető szaporítóanyagot kapott. Kipróbálásra termelőüzemekbe adta ki hibridjeit, ahol az új fajtajelöltek zöld és fás rügyeit zöldoltással vitte át a termő ültetvények tőkéire. E témában együtt dolgozott Balatonboglár, Balotaszállás, Etyek, Kiskunhalas gazdaságainak szakembereivel. Az átoltott tőkék erős gyökérzetén gyorsan kihajlottak a ráoltott nemes rügyek, az oltás évében erőteljes hajtásokat, majd a következő évben már termést is hoztak. A gazdasági szakemberek így rövid időn belül saját területeiken láthatták és maguk is értékelhették az új szőlőfajták teljesítményét. Az országban elsőként nagy szakmai igénnyel 1971-ben telepítette el és ápolta az intézet kerekegyházi területén az állami elismerés előtt álló fajtajelöltek 1-1 hektáros központi törzsültetvényét. Sok látogató érkezett oda tanulmányozni a fajtákat és a törzsültetvényt. Ezen felül Miklóstelepen 10,4 hektár ültetvényt létesített a fajta jelöltekből.

Hibridjeit még őrzik

A fehérbort adó hibrideket K (=Kecskemét), a vörösbort adó hibrideket M (=Miklóstelep) jellel látta el. A nemesítésben több mint 30 ezer magoncot állított elő a keresztezési tervek alapján. Ebből 52 mikro- és 27 középparcellát létesített és értékelt. Eddig az egész hibridanyagából 4 államilag minősített szőlőfajta lett, amelyek ma is szaporíthatók és természetűek. Közöttük van az Ezerfűtű, a Jubileum 75, a Karát fehérbort adó és a Kármin vörösbort adó fajta. Fajtabejelentés előtt álló hibrid az M.7 fajtajelölt.

Több hibridjét (pl. K.7, K.9) Katonatelepen őrzik a fajtagyűjteményben. Az államilag minősített szőlőfajtái nagy érdeklődést keltettek az 1970-es években. Magyarország több borvidéken hosszabb időn át természetűekézték őket. Ezeknek a fajtáknak az elöregedett ültetvényeit több borvidéken már korszerűbb fajtákra cserélték. A minősített fajták természetesen nem avulnak el, hisz elönyös tulajdonságaik miatt számukra megfelelő környezeti feltételek között természetűre érdemesek

Az alföldi szőlőkkel foglalkozott

A Földművelésügyi Minisztérium támogatásával 1948-tól az Ampelológiai Intézet fő kutatási feladata a nagy felületeken elterjedt, főként a pontuszi fajtakörökhöz tartozó borszőlőfajták (*Kadarka*, *Ezerjó*, *Kövidinka*, *Piros szlanka*, *Pozsonyi fehér*) javítása volt szelekciós és hibridizációs nemesítéssel. Mindkét nemesítési módszerrel dolgozott.

Az Alföldön nagy felületeken elterjedt szőlőfajták a *Kadarka*, az *Ezerjó* és a *Kövidinka* öreg ültetvényeinek szelekcióját kezdte el, Miklóstelepen a régi fejművelésű szőlőültetvények leromlott tőkéjű állományait tanulmányozta. Az anyatőkék és klónszarmazékaik értékelésénél a négylépcsős klónszelekciós módszert alkalmazta. Több értékes anyatökét jelölt meg, amelyek kiértékelését rövid élete meggátolta. Ebből az anyagból származó Kövidinka K.8 klón már állami elismerésben részesült. A Kadarka klónszelekciójából származó legértékesebb klón bejelentés előtt áll. Keresztezéses nemesítői munkáját a szülőpárok tanulmányozásával és kiválasztásával kezdte a helyi fajtagyűjteményben. Elsősorban nagy termésbiztonságra törekedett azzal a céllal, hogy azt minőségi tulajdonságokkal is kombinálja. Nemesítési programjának fontos része volt a *Kadarka* színanyagának növelése, ezért a *Petit Bouschet* és a *Muscat Bouschet* fajtákkal keresztezte azt. A *Bouschet* fajta jól átörökítették utódaikba a gazdag színanyagképzést.

Fajtáinak termesztési jellemzői

A minősített fajtáinak termesztési és borászati értékein részben szabadföldi ültetvényekből, laboratóriumi kísérletekből, illetve kísérleti pincéből, részben az üzemi termesztésben több évtized alatt tapasztalatokból ismerhettük meg.

Az *Ezerfürtű a Hárslevelű* és a *Piros Tramini* keresztezésével jött létre. Tökéje erőteljesen nő, rügyei termékenyek és bőven terem, termése szeptember második felében érik. Bogyóiban sok cukrot képez. Savai finomak, de bora könnyen elhagyja a savait, ezért szüretének idejét, a savtartalomra kell koncentrálni, mert akkorra már elég cukrot hoz. Vesszői és rügyei mínusz 21 °C-ig jó fagy- és téltűrők. Zöldessárga bogyói átlagos évjáratban alig rothadnak. Magas-művelésre és hosszú elemes metszésre alkalmas. Metszés után a vastag szálvesszőit óvatosan kell lekötözni, mert könnyen és pattanva törnek. Vízigényes.

Bora mézédéses illatú, kellemes ízű és savú, alkoholban gazdag, inkább lágy karakterű.

A Jubileum 75 Az Ezerjő és a Szürkebarát fajtáktól származik. Állami minősítésének évében 1974-ben a Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet megalakulásának 75. évfordulóját ünnepelte, és erre való tisztelettel kapta a nevét. Tökéje középerős növekedésű, szeptember végén érik. Rügyei termékenyek, tökéje középerős növekedésű, tökéje bőtermő. Fürtjei szépek, súlyosak, téli tárolásra is alkalmasak, bogyói húspirosak, kellemes ízűek, nem rothadnak. Vesszői és rügyei mínusz 21 °C-ig tél- és fagyűrők. Magas művelésre és hosszú elemes metszésre alkalmas, Rügyterhelését a fajta igényeinek és a tőke erőnlétének megfelelően kell beállítani, mert túlterhelésre érzékeny. Ellenkező esetben hajlamos a fürtkocsány-bénulásra. Tápanyagigényes.

A *Karát a Kövidinka* és a *Szürkebarát* keresztezéséből származik. A tőke küllemében, hajtásrendszerében a Kövidinka megjelenéséhez a Kövidinka megjelenéséhez hasonlít. Szellős lombosítást nevel. Termését szeptember végéig biztosan beérleli. Vesszőinek és rügyeinek fagy- és téltűrése közepes.

Sárgászöld bogyóiban sok cukor képződik. Fürtjei kicsik, kocsánya fásodik, ezért nehéz a kézi szürete. Magas-művelésen és szálvesszős metszéssel érdemes termesztetni. Szárazságtűrése figyelemre méltó. A homokos talajú területek minőségi fajtának méltó

Bora igen finom, fajtajelleges, kellemes savú, testes, minőségi fehérbor.

A Kármin a festő szőlők csoportjához tartozik. A *Petit Bouschet* és a *Kadarka* szülők utóda. Tökéje erőteljesen nő, rügyei termékenyek, bőtermő, Későn, október közepén érik. Nagy fürtjei hosszú kocsányon lógnak, így könnyű szüretelni. Bogyói sötétkékek, hamvasak, héjukban és húrukban is sok színanyag termelődik. Bogyói esős időben rothadnak. Vesszői és rügyei fagyérzékenyek, ezért tökéit télire takargatni kell. Sokan termesztik, mert mustját és borát festésre használják. Fagymentes környezetben magas-művelésben is jól terem.

Bora színanyagban gazdag. Önálló bornak nem, de házasításra is nagyon alkalmas.

Maradandót alkotott

Kurucz András akkor kezdte a szőlőnemesítést, amikor még egészen kevés genetikai ismeretanyag állt rendelkezésre. Ez irányú tudásszomját a halála előtti években Gödöllőn, az Agrártudományi Egyetemen indított mezőgazdasági növény-genetikai szakmérnöki képzésen kívánta kielégíteni. A növény-genetika robbanásának kezdete éppen a halálát követő évekre tehető. Így ahhoz, hogy munkája eredményes legyen, nagyon komoly ismeretanyagot kellett szereznie a nemesítésbe vont fajtákról, azok előnyös és hátrányos tulajdonságairól. Alapos fajtaismerete és a szőlőtermesztésben szerzett elméleti és gyakorlati tudása segítette a termesztés számára értékes klónok és hibridek létrehozásában. Nemesítési munkájához saját magának kellett kialakítania a feltételeket. Nagyszerű eredményei, Lakitelek megalapítása, az államilag minősített fajtái, azok törzsültetvényeinek létesítése és gondozása fajtáinak fenntartása, az intenzív szőlőszaporítási módszer kidolgozása, a kísérleti pince létesítése és működtetése, valamint a kísérleti telepek környezetének parkosítása fémjelzik szakmai nagyságát, a szőlő- és borágazat szolgálatát. Maradandót alkotott. Tisztelettel és elismeréssel gondolunk rá.

A szakmai igénnyel és küzdelmes munkával fölépített kutatótelepek közül a lakiteleki állomás a privatizáció sorsára került, Miklóstelepen pedig megszűnt a 130 évig működött kutatóintézet tevékenysége. Mindez nagy vesztesége az intézetnek, de a szakmának is. Az utókor számára

elgondolkoztató, hogy ha valamit fölépítünk, miért nem értékeljük, miért nem tiszteljük, miért hagyjuk romba dőlni.

Borászati kísérletek

Mivel borszőlőfajták nemesítésével foglalkozott, a nemesítési kísérletek elengedhetetlen feltételét, a kísérleti borkészítést, a borok analitikai és érzékszervi értékelését is megszervezte. Ehhez a feltételeket is ő teremtette meg: mikrovinifikációs kísérleti pincét létesített Miklóstelepen, amelyet borászati eszközökkel szerelt föl. A hibridek első termésből javítás nélküli, fajtatiszta borokat készített, értékelésükre borbírálatokat szervezett. A bírálatokon 30-50 jeles szakember vett részt, akik főként a nagyüzemekből érkeztek. Több alkalommal bírálóként jelent meg *Kocsis Pál* szőlőnemesítő is.

A borok analitikai vizsgálatait Budapesten részben az Országos Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet Központi Laboratóriuma, részben az Országos Borminősítő Intézet végezte. Az analitikai adatok borkémia alapján mutatták meg a borok értékeit. A Kurucvér (*Kadarka + Muscat Bouschet*) már 1974-ben államilag minősített fajta lett. Bogyója gazdag színanyagú és nem rothadó, de a magas diglükozid-tartalma miatt sajnálatos módon visszavonták az állami minősített fajták közül. Ámbár, ha egy fajtának gazdag a színanyaga, akkor a diglükozid mennyisége is magas benne, ez a többi vörösbort adó fajtára is érvényes.

Dr. Hajdú Edit
(szőlőnemesítő)